

Nr 204.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

(3:e avd.)

I propositionen nr 265 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 6 april 1945, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, intill dess allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 av riksdagen fastställts, därest arbetsmarknadsläget så påfordrar, inom ramen av ett belopp av 150 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat II och allmän beredskapsstat III för budgetåret 1944/45.

I statsverkspropositionen upptogs under inkomsterna å driftbudgeten (s. 6 ff) bland annat till behandling riksstatsförslagets avvägning i förhållande till beredskapsstaterna. Därvid framhölls, att behov även för nästa budgetår föreläge av en särskild allmän beredskapsstat vid sidan av riksstaten. Utformningen av denna stat ansågs emellertid böra undergå vissa ändringar i jämförelse med innevarande budgetår, vilka i sin tur återverkade på riksstatens utformning. Den allmänna beredskapsstaten borde sålunda nästa budgetår göras helt enhetlig och begränsas till att omfatta anslag till arbeten, avsedda att användas i sysselsättningspolitiskt syfte, med tillägg av dels ett anslag till planering av dylika arbeten, dels ett anslag för kostnader för överflyttning av arbetskraft. Angående den närmare innebörden av de föreslagna ändringarna hänvisas till vad i propositionen anförts härom.

Såsom i statsverkspropositionen vidare framhållits har den för nästa budgetår avsedda allmänna beredskapsstaten krävt omfattande förarbeten, vilka bedrivits av *investeringsutredningen, skogsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, egna-hemsstyrelsen* och *statens byggnadslånebyrå*.

I förevarande proposition lämnas en sammanfattande översikt beträffande nämnda utredningars resultat.

Med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 264 bemyndigade 1944 års riksdag (skrivelse nr 435) Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vissa i propositionen uppdragna riktlinjer för budgetåret 1944/45 fast-

ställa grunder för utlämnande av statsunderstöd i händelse av mera omfattande arbetslöshet till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden. I propositionen angavs den allmänna ram inom vilken bidrag skulle kunna utlämnas till dylika arbeten.

I särskilda skrivelser den 9 och 10 mars 1945 ha *lantbruksstyrelsen* och *skogsstyrelsen* hemställt, att berörda grunder måtte givas fortsatt giltighet vid medelsanvisningen för ändamålet under budgetåret 1945/46.

I anslutning härtill har emellertid skogsstyrelsen ifrågasatt utvidgning av möjligheten att lämna statsbidrag för skogliga beredskapsarbeten till att i vissa fall avse även skogar av ekklesiastik natur, vilka enligt nu gällande bestämmelser icke omfattas av bidragsgivningen.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Vid behandlingen i årets statsverksproposition av frågan om de ekonomiska framtidsutsikterna framhöll jag, bland annat, att den rådande starka varubristen i Europa gjorde sannolikt, att efter fientligheternas upphörande vissa exportindustrier skulle få goda avsättningsmöjligheter samtidigt som importen kunde förväntas förbli av mycket begränsad omfattning. Det sannolika läget skulle kunna karakteriseras såsom en högkonjunktur komplicerad av fortsatt varubrist. I en sådan situation föreläge alltjämt svårigheter för stabiliseringen av penningvärdet medan däremot sysselsättningsproblemet i viss mån trädde i bakgrunden.

Eftersom den framtidsbedömning, om vilken jag här erinrat, tog sikte på förhållandena efter fientligheternas upphörande, förbigick den i huvudsak de problem som dessförinnan vore att motse, om handelsavspärningen icke kunde hävas. Det framhölls endast, att om avspärningen bleve av längre varaktighet, så måste den inom vissa områden medföra allvarliga svårigheter för sysselsättningen och försörjningen. Även om handeln åter blir fri men importvaruförsörjningen av andra skäl förblir otillräcklig, kunna tydligen sådana svårigheter komma att göra sig gällande.

I statsverkspropositionen förutsattes, att förslag senare skulle föreläggas riksdagen om fastställande av en allmän beredskapsstat, på vilken uppförts anslag till arbeten avsedda att utnyttjas i sysselsättningspolitiskt syfte. Att sålunda särskilda anstalter ansågos nödvändiga för att möta en eventuell försämring av arbetsmarknadsläget, trots att utsikterna att vidmakthålla god sysselsättning efter ett vapenstillstånd bedömdes såsom goda, hade givetvis sin bakgrund dels i riskerna för en fortsatt avspärning, dels i den nyss berörda möjligheten att varubristen även vid en senare, gynnsam exportkonjunktur kunde ge upphov till arbetslöshet inom speciella områden.

På grund av omfattningen av de erforderliga förarbetena har förslag om allmän beredskapsstat för nästa budgetår ännu icke kunnat framläggas. Sedan dessa förarbeten, såsom framgår av den föregående redogörelsen, numera slutförts, kan ställning tagas till förslagets utformning. Det måste emellertid väcka betänkligheter att vid denna relativt sena tidpunkt underkasta det mycket omfattande ärendet en forcerad behandling. Om anslagsgranskningen skall ske med sedvanlig omsorg, kan en proposition i ämnet icke avlåtas på ännu någon tid, och risk föreligger därvid, att behandlingen av propositionen skulle komma att försena riksdagens arbete. Såvitt möjligt bör givetvis en sådan utveckling undvikas. Det finns därför anledning att

pröva, om icke de behov den allmänna beredskapsstaten avser att fylla kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodoses utan att en ny sådan stat nu fastställles.

I statsverkspropositionen förutsattes, att den nya beredskapsstaten skulle göras fullt enhetlig och omfatta endast anslag till arbeten, avsedda att utnyttjas vid en försämring av läget på arbetsmarknaden, jämte ett anslag till planering av allmänna arbeten och ett anslag till överflyttning av arbetskraft. Sistnämnda båda anslag skulle stå till Kungl. Maj:ts fria förfogande. I övrigt skulle anslagen på beredskapsstaten utan riksdagens hörande få utnyttjas blott inom ramen av ett visst högsta belopp. För statens ikraftträdande skulle alltså krävas särskilt beslut av riksdagen. Genom att Kungl. Maj:t skulle vara befogad att i viss utsträckning utnyttja staten, redan innan sådant beslut meddelats, möjliggjordes en begränsning av arbetslöshetsanslagen på riksdagen till vad som erfordrades under normala förhållanden på arbetsmarknaden. Investeringsutredningen har sedermera på förut redovisade grunder föreslagit, att gränsen för Kungl. Maj:ts fria dispositionsrätt skulle fastställas till 150 miljoner kronor.

Vid de verkställda utredningarna har den arbetsreserv för vilken anslag uppförts på nu gällande beredskapsstat reviderats och kompletterats. Vissa arbeten ha kommit till utförande eller väntas ändå bli utförda under nästa budgetår och ha därför utslutits ur arbetsreserven. Nya områden ha inbegripits under planeringen och andra ha underkastats en noggrannare genomarbetning. Avvägningen mellan tätorter och landsbygd samt mellan grovarbeten och andra arbeten har omprövats. I alla dessa avseenden innefatta de nya förslagen nödvändiga modifikationer eller värdefulla förbättringar i gällande stat.

Om förslag till allmän beredskapsstat, grundat på de verkställda utredningarna, nu skulle föreläggas riksdagen och antagas av denna, skulle läget i händelse av en arbetslöshetskris bli följande. Under tiden fram till ett nytt riksdagssammanträde skulle Kungl. Maj:t kunna utnyttja staten inom ramen av ett till 150 miljoner kronor föreslaget belopp. När riksdagen sedermera sammanträder, skulle den endast ha att besluta om ikraftträdande av staten, eftersom detaljprövning av denna redan skett. För den händelse ny stat nu ej fastställles men Kungl. Maj:t i stället bemyndigas att med samma beloppsbegränsning vid behov sätta igång arbeten inom ramen av den för detta budgetår gällande staten, skulle läget förändras i två hänseenden. Dels skulle hinder föreligga att under mellantiden fram till ett riksdagssammanträde utnyttja de större urvalsmöjligheter som en ny stat skulle erbjuda. Dels skulle riksdagen vid det senare sammanträdet ha att ingå i detaljprövning av denna nya stat. Häremot har man att väga fördelen, att de tidigare berörda olägenheterna av en forcerad behandling undvikas. Den skillnad i fråga om arbetslöshetspolitikens utformning, som skulle följa därav, att Kungl. Maj:ts fullmakt under mellantiden skulle vara anknuten till den nuvarande i stället för till den nya staten framstår på grund av fullmaktens relativt begränsade omfattning såsom praktiskt sett oväsentlig.

Det synes redan av andra skäl påkallat, att riksdagen sammanträder till en höstsession, vid vilken en ny allmän beredskapsstat kan fastställas. Till dess så sker utgör, enligt vad det anförda givit vid handen, en på senast angivet sätt utformad fullmakt ett godtagbart alternativ till en sådan stat. Fullmakten torde ge tillräckliga möjligheter att möta den arbetslöshet som eventuellt kan uppkomma under mellantiden. Övervägande skäl synas under dessa

omständigheter tala för att förslag till ny allmän beredskapsstat icke nu framläggas. Hemställan bör då i stället göras om bemyndigande för Kungl. Maj:t att, om arbetsmarknadsläget skulle motivera detta, inom ramen av visst belopp igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å de för budgetåret 1944/45 fastställda allmänna beredskapsstaterna II och III. Jag förordar, att framställning till riksdagen av denna innebörd nu göres. Den av investeringsutredningen föreslagna begränsningen av fullmakten till 150 miljoner kronor synes lämplig.

För den händelse ifrågavarande fullmakt tages i anspråk för förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden, böra de förmånligare bidragsgrunder få tillämpas, som Kungl. Maj:t enligt tidigare omförmälda bemyndigande av 1944 års riksdag kan komma att fastställa.

Om ny allmän beredskapsstat icke nu fastställs, uppkommer frågan, hur man skall förfara med de ofrånkomliga utgifter för arbetsplanering respektive överflyttning av arbetskraft som förutsatts täckta från anslag på beredskapsstaten. Om riksdagen ej riktar erinran däremot, torde planeringskostnaderna, i den mån härför anvisade medel icke förslå för ändamålet, få bestridas förskottsvis i avvaktan på att ny stat fastställs. Jag förordar vidare, att kostnaderna för överflyttning av arbetskraft överföras till riksstaten och där bestridas från ett särskilt anslag för ändamålet, om vilket chefen för socialdepartementet senare torde komma att framlägga förslag.

Utskottet. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att beslutet om allmän beredskapsstat för nästa budgetår uppskjutes till riksdagens höstsession. För tiden intill dess en sådan stat fastställts anhålles om bemyndigande för Kungl. Maj:t att, därest arbetsmarknadsläget så påfordrar, inom ramen av ett belopp av 150 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat II och III för innevarande budgetår.

Under de förhållanden, för vilka redogörelse lämnats i statsrådsprotokollet, förefaller en sådan anordning ändamålsenlig. Den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten torde giva tillräckliga möjligheter att möta den arbetslöshet, som eventuellt kan uppkomma under mellantiden.

Utskottet tillstyrker alltså Kungl. Maj:ts förslag och får hemställa,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att, intill dess allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 av riksdagen fastställts, därest arbetsmarknadsläget så påfordrar, inom ramen av ett belopp av 150 miljoner kronor meddela beslut om utförande av arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat II och allmän beredskapsstat III för budgetåret 1944/45.

Stockholm den 12 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.